

מכון
סמיכה

נוכח
החכה

י"ג אלול תשפ"ה

שבת קודש פ' כי תצא

גיליון מ"א

עולם ההלכה

עולם השבת

Rabbi Chaim Avraham Zakutinsky Magid shuir, curriculum developer

עולם הסליחות

ראש ישיבתנו הרב מנחם מענדל פרעמקאט רב ומו"ץ בניו הייבן

Who should light the Shabbos candles?

The Mishnah^[1] lists three mitzvahs that bear a special connection to women and that women are entrusted to properly observe their laws. If women are not careful to fulfill these mitzvahs properly it can cause them to die during childbirth. Those mitzvahs are 1) Niddah, 2) Challah and 3) Lighting Shabbos candles.

Although men and women are obligated to light Shabbos candles, the mitzvah of lighting candles is entrusted to women over men and it is customary for the woman of the house to light the candles. There are numerous reasons given for this: 1) Rambam^[2] explains that since women are in the home more often than their husbands and generally look after household matters, it is more practical and convenient for them to light the candles. 2) Tur cites a Medrash that says that Adam Harishon was considered oro shel olam (the light of the world). When Chava convinced Adam to sin on the first Friday of creation, she thereby extinguished oro shel olam. She was thereby entrusted with the mitzvah of lighting candles in order to bring in more light to atone for the light that she extinguished.

Mechaber^[3] cites the reason given by Rambam.

Magen Avraham^[4] writes that even if the man wishes to light the candles, the woman still takes precedence. However, if she is unable to do so, for example she is ill in the hospital, the husband should light the candles for her. In addition, it is the custom for the man to join in the mitzvah too by preparing the candles for the lighting.^[5] Shulchan Aruch Harav^[6] adds that the husband should light the candles in the other rooms that one plans on using over Shabbos.^[7] The husband should not recite a bracha when doing so, and indeed, need not even hear the bracha recited by his wife.^[8]

R' Moshe Feinstein^[9] rules that if the woman of the house is not home, the husband should light the candles rather than one of the daughters. This is also the view of Be'er Moshe^[10] and Shemiras Shabbos K'Hilchoso.^[11] However, R' Yosef Shalom Elyashiv and R' Nissan Karelitz maintain that the adult daughter should light, rather than the husband.

[1] Shabbos 31b.

[2] Shabbos 5:3.

[3] 263:3.

[4] 263:6.

[5] Magen Avraham [263:7] and Mishnah Berurah [263:11].

[6] 263:5.

[7] Refer to Introduction to se'elim vav and zayin that the lighting in the dining room fulfills the obligation of kavod Shabbos, while the lighting in every other room is required in order to fulfill the obligation of shalom bayis.

[8] Ketzos Hashulchan 74:4 and Badi Hashulchan 74:12.

[9] Oral ruling cited in The Radiance of Shabbos [page 7]. See [ibid.] where he rules that if neither of the parents is home, one of the children should light the candles, preferably a daughter, if she is mitzvah.

[10] 8:67.

[11] Chapter 43 in. 46.

הרחמים וכו', ואין זה ראוי כי דבר זה כאילו מתפלל אל המלאכים שיכניסו רחמינו ולא מצאנו זה.

וכן הגר"א הקפיד על הדבר. וכך מובא בכתר ראש (אות צג) שהגר"א לא אמר את פיוט "מלאכי רחמים", וכן השיטת את השורה "ברכוני לשלום" בפיוט שלום עליכם בליל שבת, כי אסור לבקש ברכה מן המלאך. ומכל מקום לא מנע את אחרים מלאומרו כמבואר שם. זה לשונו: "הפזמון "ברכוני לשלום" בליל שבת קודש לא אמר, וכזה בסליחות "מלאכי רחמים" כו'. ואין לבקש מהמלאכים כי אין להם כח מאומה והכל אצלם בהכרח, כאשר האדם זוכה מוכרחים הם לברכו, ואם לא אז ח"ו בהכרח מקליו. ומ"ש אם יש עליו מלאך מליץ כו', הכל תלוי במעשיו ולפי פעולותיו מהמצות ומע"ט נברא מלאך שבהכרחו להמליץ טוב עליו ולהיפך ח"ו נברא מלאך (משחית) ויקטר בו, ובפזמון "מלאכי רחמים" אמר "אבות העולם אהובי עליון חלו נא כו'" אבל לא מחה להאומרם."

בענין אמירת פיוט "מכניסי רחמים"

פתיחה

אחד הפיוטים המפורסמים בסליחות הוא הפיוט של "מכניסי רחמים", ונסדר להאמר בכל יום אחרי הפיוטים המיוחדים של כל יום. לשון הבקשה הוא, "מכניסי רחמים הכניסו רחמינו לפני בעל הרחמים... משמיעי תפלה השמיעו תפלתנו... השתדלו והרבו תחנה ובקשה לפני מלך רם ונשא."

ותוכנו שונה משאר הפיוטים בהם אנו פונים את תחנונינו אל הקב"ה בעצמו, ואילו בתפלה זו אנו פונים אל המלאכים המכונים בשם "מכניסי רחמים ומשמיעי תפלה", שכן הם המביאים את התפלות השמימה, ואנו מבקשים שיכניסו תפלתנו אל הקב"ה ושישתדלו וירבו בתפלה לפני הקב"ה.

פיוט זה מובא כמעט בכל נוסחאות הסליחות החל מסדר רב עמרם גאון (סדר אשמורות). גם הובא בתשובות רב האי גאון ורב שרירא גאון (אוצר הגאונים תענית, עמוד כד ואילך). ובעקבותיהם העתיקו גם הראשונים את נוסח זה, ונהגו לאומרו כל תפוצות ישראל. וכך מבואר ברוקח (דבריו הובאו בקובץ ישורון חלק ג עמוד מא), שאמירת פיוט זה היתה נפוצה בארצות צרפת, אשכנז, ספרד, שנער, ומצרים. ומסתימת דבריהם יש במשמע שאמירתה היתה מוסכמת אצל כל המון ישראל.

לו לבדו ראוי להתפלל

אמנם, היו מגדולי הראשונים והאחרונים שהיססו מאד מן שאנו פונים בקשתינו בפיוט זה אל המלאכים^[1] שיפעלו בעדנו. ולפיהם זה עומד בסתירה לאחד מעיקרי אמונה - שלא לעבוד לשום נמצא זולתי הבורא ית' שמו, וכן יסד הרמב"ם בעיקר החמישי (בפרק חלק), וזה לשונו: "שהוא יתברך הוא הראוי לעבוד ולגדלו ולהודיע גדולתו ולעשות מצותיו ושלא יעשו כזה למי שהוא תחתיו במציאות מן המלאכים והכוכבים והגלגלים והיסודות מה שהורכב מהם לפי שכולם מוטבעים ועל פעולתם אין משפט ולא בחירה אלא לו לבדו הש"י, וכן אין ראוי לעבדם כדי להיותם אמצעים לקרבם אליו אלא אליו בלבד יכונו המחשבות ויניחו כל מה שזולתו, זה היסוד החמישי הוא שהזהיר על ע"ז ורוב התורה מזהרת עליו."

והגם שאין עובדים את המלאכים אלא מתחננים אליהם, הרי זה כמי שעובדים להם וכדאיאת במסכת תענית (ב, א) איזוהי עבודה שבלב זו תפלה. זאת אומרת שתפלה ובקשה הוא מעין עבודה.

ואע"פ שאין במשמעות הפיוט שהמלאכים יש בהם כח ויכולת, אלא מבקשים מהם שיהיו מליצי יושר שבבילנו להכניס תפלתנו לפני כסא קדשו ב"ה ולעורר עליו רחמי שמים, עדיין לא נמלטנו מאיסורא, כי סוף סוף אין לאדם לתלות עיניו זולת אל הש"י. וכן במשמע בירושלמי מסכת ברכות (פרק ט הלכה א סג, א): "אם בא על אדם צרה, לא יצוח לא למיכאל ולא לגבריאל אלא לי יצווח ואני עונה מיד."

ומשום כך, התנגדו לאמירת פיוט זה. וכמו כן קראו תגר על הפיוט המתחיל "מלאכי רחמים משרתי עליון חלו נא", כי גם בו אנו מבקשים מאת המלאכים שיתפללו בעדנו.

שיטת האוסרים

מגדולי המתנגדים הוא המהר"ם מרוטנברג (דפוס ברלין סימן ער), שכתב^[2]: "צריך להרחיק ממין השיתוף לגמרי, שלא תאמר הואיל ואני מוצא המלאכים והגלגלים והכוכבים מושלים בעולם כו' גם מה שנהגו ואומרים במקצת מקומות מכניסי רחמים, לא טוב המנהג וכו' וראיה שלא מצינו בתפילת אברהם אבינו ע"ה ואתו ולא בתפילת שאר הנביאים ולא בסדר אנשי כנה"ג זכר רק לשם לבדו."

וכן הארחות חיים (הל' קריאת שמע אות יט) והמאירי (מסכת סנהדרין לט, ב) והרשב"ץ במגן אבות (חלק ראשון פרק ד) יצאו נגד פיוט זה וכיוצא בו, וזה לשון הרשב"ץ: "וכן יסדו הפייטנים, המונים המונים, מכניסי תחנונים. וכן אלי צדק עברו בשערים בעדינו, שפכו רוח חן ותחנונים, אין התפילה להם אלא לשם יתברך, והם אינם אלא פרקליטין כו' אבל הרמב"ן ז"ל בדרשת תורת ה' תמימה כתב שאין אנהנו עושים יפה בזה, וכן במה שאומרים, מיכאל שרא רבא, קום ובעי רחמים על עמא רבא. ואני מודה לו בזה, ועוד נאריך בזה בעז"ה."

גם מן האחרונים שדנו על הדבר ואסרו אמירת פיוטים אלו, כגון המב"ט בבית אלוהים, (שער התפילה פרק יב), והמהר"ל מפראג (נתיב עבודה פרק יב). וזה לשון המהר"ל: "בפרק נגמר הדין נהדרים מ"ד ע"ב אמר ר' יוחנן לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמציין את כחו ואל יהו לו צרים מלמעלה [פירש"י שיסייעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים ושלא יהו לו מוסיינים מלמעלה], כלומר, שיתפלל אל הש"י שלא יהיו לו צרים מלמעלה. אבל שיתפלל ויאמר למלאכים [בבקשה מכאן] אל תהיו לי צרים, זה אין ראוי, רק שיהיה זה דרך תפלה להשי"ת. אבל אנו נוהגים לומר מכניסי רחמים הכניסו רחמינו לפני בעל

גם החתם סופר נמנע מלומר פיוט מכניסי רחמים, אך לא נמנע את הצבור לאומרו, אלא השמיטו לעצמו, כך הוא כותב שם על עצמו (בשו"ת או"ח סימן קס"ו): "אני מכניסי רחמים, דרכי להאריך בנפילת אפים עד שהגיע שליח ציבור לשומר ישראל".

גם מצינו לכ"ק אדמו"ר בעל הצמח צדק מליובאוויטש בדרך מצוותיך (שרש מצוות התפילה, ז) שלא ישר בעיניו נוסח הפיוטים שנאמרים כבקשה מן המלאכים, שהביא שם את דברי הקרבן נתנאל שכתב אודות הפיוט של י"ג מדות רחמים שיש להשמיט השורה "מדת הרחמים עלינו התגלגלי..." שכשם שאין לבקש מן המלאכים, גם אין לבקש מ"מדת הרחמים". והסכים על ידו בעל הצמח צדק (אך בסוף חזר בו כאשר נביא בסמוך). זה לשונו: "ודבריו נכוחים. ולפענ"ד היה ראוי לומר אב הרחמים גלגל עלינו מידת הרחמים, ותו לא".

תיקוני השלוות

ואף גם זאת, רבים הם שחששו לכבודם של מחברי הפיוטים שהיו צדיקים גדולים וחכמי לב, ולא מלאו לבם לבטל אמירתם לגמרי. ומה גם שכבר נקבעו פיוטים אלו בכל המחזורים וסידורי התפלה. וכדי לקיים שניהם, הגיעו לשון פיוטים האלו באופן הנאות.

וכן עשה המהר"ל, שכתב (נתיב העבודה שם) שבמקום "הכניסו" שהוא לשון של בקשה, יש לומר "יכניסו", כלומר שהקב"ה יאפשר שהמלאכים יכניסו תפלותינו אליו ית' כהוגן. והיינו שהבקשה פניה אל הש"ת בעצמו. זה לשונו: "יש לומר כי מה שאנו אומרים מכניסי רחמים הכניסו וכו' אין זה בקשה כלל רק שהאדם מצוה כך למלאכים שהם מכניסים התפלה להכניס התפלה לפני הש"ת, ועם כל זה הוא דבר שאין ראוי רק שיהיה מכניסי רחמים תפלה על דרך שאמרו ז"ל שיתפלל האדם שיהיה הכל מאמצים את כחו ולא יהיה לו צרים, ויהיה מתפלל אצל הש"י ע"ז, ולכן מה שמבקש מכניסי רחמים הוא תפלתו אל הש"י כי מכניסי רחמים יכניסו רחמינו. ולפי זה ראוי להגיה מכניסי רחמים יכניסו רחמינו".

וכע"ז הביא הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח ח"ה סימן מג אות ו) כמה תיקוני לשון בשם אביו, כגון שמחליף "מלאכי רחמים" ל"אבות העולם", ולשון "נגלגלה" תחת "התגלגלי", וזה לשונו: "ומצינו בסודו עיון תפלה, שהגיה במקום מלאכי רחמים חלו נא, שיאמרו יחלו נא פני. וזכרני שאדוני אבי הגאון זצ"ל לא אמר בשום מקום בסליחות ובפיוטים שהלשון הוא כמבקשים מהמלאכים, אך בפזמון מלאכי רחמים היה אומר אבות העולם אהובי עליון חלו נא, ובסליחות י"ג מדות שאומרים בחמישי לעשיית וכו"ב בתפלת נעילה, היה אומר מדת הרחמים עלינו נגלגלה ולפני קוננו תחינתנו נפילה ובעד עמנו רחמים נשאלה. אף שא"א להגיה זה בלשון ר' אמת, שהרי נגמר בלשון הקרא כי כל לב דוי וכל ראש לחלי, וכן אני נוהג בעצמי אחריו. ועתה ראיתי בסידור אוצר התפלות במבוא באות ג' שהביא שהגאון ר' חיים מוואלאזין היה אומר ג"כ תחת מלאכי רחמים חלו נא, בלשון אבות העולם אהובי עליון חלו נא, ואולי מה שאמר כן אאמרו"ר זצ"ל היה משום ששמע שכן אמר הגר"ח מוואלאזין. וכן לא היה אומר אאמרו"ר זצ"ל בליל ש"ק, כשאומרים שלום עליכם, את החרוז ברכוני לשלום מטעם זה".

המליץ בינותם

ובכל זאת, המון המתפללים אומרים כנוסח הנדפס בסידורים, והדבר צריך יישוב. והנה מצינו מצדיקים את הנוסח המקובל, ומתחלק לשתי דרכים. א', יש חולקים על הנחת המתנגדים וטוענים שיש אופנים שאין בעיה לבקש דבר מן המלאך. ב', יש אומרים שמתרצין דיבוריה, כלומר, על אף שההנחה אמת, מפרשים את כוונת המלים באופן המתאים.

הרוקח (בתשובה שם) מיישב בדרך הא', וכתב: "בזמן הבית היו ישראל חביבי לפני הקב"ה, לא היו צריכים לשליח וכו'. ומשחרב, נעשו כעבדים וצריכים לשלוח מליץ לפני המקום".

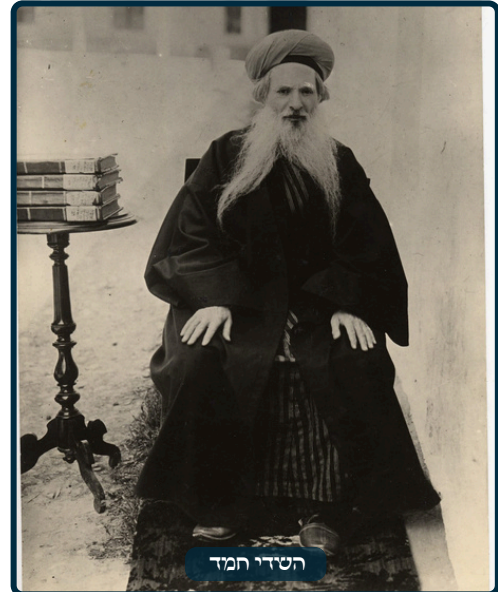
וכמהלך הזה כתב השבלי הלקט (סימן רפב), וכן כתב התיניא רבתי (סימן עב), זה לשונו: "ואומרים מכניסי רחמים כו' מכניסי דמעה כו' ואין בזה משום מתחף שם שמים ודבר אחר, שאינו דומה למה ששנינו (סוכה מה, א') לי ולך מזבח. והרב ר' אביגדור כהן צדק זצ"ל הביא ראייה על זה מהא דאמרינן בסנהדרין בפרק נגמר הדין (מד, ב) אמר ר' יוחנן, לעולם יבקש אדם שיהיה הכל מעמציך את כחו מלמטה, ואלי יהי לו צרים מלמעלה. ופירש רבינו שלמה זצ"ל שייטיעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים, ושלא יהיה לו משטינים מלמעלה. וגם במדרש שיר השירים על פסוק "השבעתי אתכם", אומרת כנסת ישראל למלאכים העומדים על שערי תפילה ועל שערי דמעה, הוליקו תפילתי ודמעתי לפני הקב"ה, ותהיו מלמתי יושר לפני שימחול על לי הדדונות ועל השגגות, ונאמר (איוב לג, כג) אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף וגו'".

ורואי לציין שהמהר"ל התייחס ליישוב זה, אך דחה אותו. ועיין בחתם סופר (בתשובה שם) שביאר את דבריו. זה לשון החתם

סופר: "ויען כי דבריו [של המהר"ל] סתומים קצת, על כן אפרש. כי דרך להעמיד מליץ בין מלך להדיוס כשאינו ההדיוס חשוב וספון לפני המלך, או אינו יכול להטעים דבריו כראוי. ויען ישראל לפני מלאכי השרת ואינם צריכים מליץ לפני אוהבם ית"ש והוא מקבל בסבר פנים יפות אפילו בלשון עלגים וגמגום, אם כן המליץ הלז אינו אלא קטנות אמונה חלילה".

מכניסי רחמים הם חסידי הדור

הר"י בן יקר (רבו של הרמב"ו) יישב הנוסח בדרך הב', שלאחר שהביא ב' הדעות, מפרש שמכניסי רחמים אינם המלאכים אלא צדיקי הדור. וזה לשונו: "לכן יש לפרש כי כשאומר מכניסי רחמים וכו' כנגד חסידי הדור או אומרים, שירבו תחנונים ותפילות לפני המקום להגן על דורו, שהם חייבים על זה, כמו שמצינו שהיה נעשה הכהן הגדול כשאנו מבקש רחמים על דורו כו' ועל כוונה זו ראוי לומר מכניסי רחמים וכיוצא בזה, שיתן דעתו על זה. והשם יצילנו משגיאה".

חסידי חמד

חסידי חמד

כעניני עבדים אל ידי אדוניהם

והמהר"י ברונא (בשו"ת סימן רעה) מיישב הלשון, שאין כוונת הפיוט להיות בקשה ממשית מן המלאכים, אלא כל כוונתו הוא לבטא שפלותו ועבודתו כלפי הש"ת כדרך שמדברים לפני מלך בשר ודם שיראים לגשת אל כבוד המלך בעצמו אלא מדברים על ידי שליח, כן אנתנו מראים כמי שאנו בושים לדבר לפני מלך הכבוד ית'. זה לשונו: "מה שאנו אומרים נא מדה נכונה, וכן מידת רחמים ומכניסי רחמים מלה"ר, אינו אלא דרך שפלות ועבודת, שמדבר בפני המלך ליעוציו לדבר למלך, והוא בוש בדבר לקרב אל המלך, ואין זה דרך אמצעי כלל".

שלוחים להוליך השפע

ועוד יישוב הנוסח המקובל איתא בצמח צדק (בתורה אור, בראשית כרך ה, עמ' התקמט), וזה לשונו: "הענין כי אין הפי' שמבקשין מהם דבר ח"ו - רק להיות בבחינת שליח להוליך השפע מלמעלה למטה, וכן הן מעלין התפלות כאמרם בנבוא ובזהר שמות כ"ו".

והגם שהבאנו למעלה מדבריו בספר דרך מצוותיך שהיה דעתו שלא לאומרו, כנראה חזר בו, כי דבריו שבתורה אור נכתבו באחרונה, כידוע שכתב רבינו את ספר דרך מצוותיך בצעירותו (אף לפני שהגיע לגיל המצוות).

הנהגה למעשה ודברי כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע

הנה למעשה אף שהמפקקים רבים וטענותיהם חזקים, מ"מ נהגו רוב מנין ובניו של כלל ישראל לומר פיוטים אלו כפי נוסח הנדפס. וכן הורו לעשות כמה מן האחרונים, מכללם ומהר"י אסאד (שו"ת יהודה יעלה או"ח סימן כא), ושדי חמד (מערכת ראש השנה סימן א אות ב). וכן שמעתי שכאשר שאלו את הגר"מ פיינשטיין אם לשנות את נוסח בסליחות אלו, ענה להם שאין לשנות שום מנהג ממנהגי אבות.

וכן מובא מדברי כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע, שבליקוטי טעמים ומקורות על הסליחות הביא את דברי הצמח צדק בתורה אור (המובאים למעלה) שאפשר לומר נוסח זה. זה לשונו: "מכניסי רחמים: סידור ירב עפרם גאון. על דרך זה - גם בתשובות לרב שרידא גאון (זכרון לראשונים סימן שע"ג).

שקלא וטריא אם לאומרו בשו"ת יודא יעלה (לר"י אסאד) חלק א סימן כא בשו"ת שמש צדקה חלק או"ח כ"ג כ"ד מראה פנים לכל צד. חתם סופר או"ח סימן קסו. ענפים לעיקרים ב', כת. מו"נ ג, ג. שבלי הלקט ובתניא רבתי לרב יחיאל הלוי ר"ה מסתייע מסנה ע"פ העירוק שועך לא בצר. ראה ג"כ מבוא לסידור אוצר התפלות פרק ג, ובשרש מצות התפלה להצמח צדק פרק ז מביא מהקרבן נתנאל ספ"ק דר"ה. אבל בהגהותיו לד"ה נר חנוכה (שבתורה אור) פ"ג שנכתבו לאחר שכתב שרש מצות התפלה מסיק ח"ל: הענין כי אין הפי' שמבקשין מהם דבר ח"ו - רק להיות בבחי' שליח להוליך השפע מלמעלה למטה וכן הן מעלין התפלות כאמרם בנבוא ובזהר - שמות כו, עכ"ל".

סיכום הדברים

- א. פיוט מכניסי רחמים קדום מאד, ואמירתה נפוצה בקרב כל ישראל. ויש מפקקים כי אין לעבוד לשום כח או מלאך זולת הש"ת כמש"כ הרמב"ם בעיקר החמישי.
- ב. הגם שאין מתכוונים לעבוד את המלאכים וגם להתפלל אליהם ממש, אלא לבקש מאתם להיות מליצי יושר, אעפ"כ פקפקו בזה שבירושמי משמע שאין לעשות שום צעקה זולת להשי"ת.
- ג. יש מן הראשונים שצו להשמיט פיוט זה (וכן פיוטים אחרים כמוהם, כגון "מלאכי רחמים...", "נא כל מדה נכונה...") מפני טענה הנ"ל, (מהר"ם רותנברג, ארוחת חיים, מאיר, רשב"ף). וכן נקטו המבי"ט והמהר"ל מפראג.
- ד. הגר"א גם כן הקפיד בדבר (וכן נגד שורת "ברכוני לשלם" בפזמון שבביל ש"ק), אך לא מחה ביד אחרים האומרים אותו. כן החתם סופר הקפיד בדבר ולא מחה ביד אחרים.
- ה. המהר"ל תיקן הלשון לומר "יכניסו" במקום "הכניסו", כלומר שמבקש מהשי"ת שהמלאכים יכניסו התפילות.
- ו. כיוצ"ב הביא האגרות משה בשם אביו שהיה מחליף "מלאכי רחמים" ל"אבות העולם".
- ז. הרוקח מיישב את נוסח הרגיל שלאחר שחרב הבית הושפלה מדרגתו להיות כעבדים הצריכים מליץ בינינו ובין הש"ת. ועל דרך זה כתבו השבלי הלקט ותניא רבתי. אמנם המהר"ל דחה זה, כי באמת אין אנו צריכים מליצים (ע' חתם סופר).
- ח. הר"י בן יקר יישב שמכניסי רחמים אינם המלאכים אלא חסידי הדור. ומהר"י ברונא יישב שאין אנו מבקשים כלום מן המלאכים אלא כוונתנו להראות שאנו נכנעים ושפלים לעמוד לפני הבורא לבקש על עצמינו.
- ט. הצמח צדק בתחילה התנגד לומר פיוט זה, אך בסוף (בתורה אור) יישב הנוסח, שאנו מבקשים רק שהמלאכים יהיו שלוחים להוליך השפע למטה.
- י. לענין מעשה, רבים מן האחרונים הורו שלא לשנות את הנוסח המקובל (מהר"י אסאד, ושדי חמד). וכן מורין דברי כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע שהביא את דברי הצמח צדק ביישוב הנוסח.

[1] יש שביארו הפיוט באופן אחר שארבע הדמויות הן שלושת האבות ודוד המלך. מכניסי רחמים והו אברהם, שנקראו אב רחמן. מכניסי תפילה זהו יצחק שנאמר עליו "ויצא יצחק בו ליתוש בשרה, וישחיה זו היא תפילה. ומכניסי צעקה זהו יעקב שנאמר עליו "הקול קול יעקב". ומכניסי דמעה זהו דוד שכתב בתהלים "שימה דמעתי בנאדך".

[2] דברי מהר"ם נאן לקוחים מספר מלמד התלמידים (פרשת יתרו) כמבואר בתשובה שם. (מחבר ספר מלמד התלמידים היה רבינו יעקב ב"ר אבא מיר, הוא היה בן דורו של מהר"ם מרוטנברג, וחתנו של הרב שמואל אבן תבון.)

The Laws of Yichud

Yichud in the Vicinity of a Spouse

If the Husband is Nearby

There is no prohibition of yichud with a woman whose husband is currently in the same city, ba'alalah b'ir (Kiddushin 81a). For example, if the husband's office is located in the same city as his home, another man may be alone with his wife at their home. The reason for this is that a married woman is particularly aware that her husband may decide to drop in (Rashi Kiddushin 81a s.v. Ba'alalah). According to most Poskim, this only applies if the husband can conceivably come at any time, even if he is not expected to, such as if it is during normal business hours but he is self-employed and can choose to come home at will. However, if it is not at all likely that the husband will come, then this leniency does not apply (Chachmas Adam, cited by Pischei Teshuvah E.H. 22:7, Shevet Halevi 5:203). This includes situations where: (Igros Moshe E.H. 4:65 7,21)

- The husband is employed by others who would not normally allow him to leave at will.
- The wife knows that the husband is in a distant area of the city and cannot arrive for a significant amount of time.
- The wife is not at home and her husband is unaware of her whereabouts.

According to some Poskim, if a door to a populated area is left unlocked and the husband is in the same city, *yichud* is permitted even if the husband is not at all likely to arrive (Minchas Yitzchak 9:142).

The leniency of *ba'alalah b'ir* does not apply if the secluding man is *libo gas bah*, meaning he already has a personal relationship with this woman (Kiddushin ibid.). This may be because they are relatives (such as a cousin or a niece) or family friends, or due to a professional relationship, or the like, that would allow them to relate to each other with a level of comfort and congeniality (Aruch Hashulchan E.H. 22:6).

Additionally, the rule of ba'alalah b'ir applies only to a Jewish man and a Jewish woman. A man may not be

secluded with a non-Jewish woman even if her husband is in the city (E.H. 22:3). Conversely, a Jewish woman whose husband is in town may not be secluded with a non-Jewish man (Chazon Ish Y.D. 66:2 He adds that if there are others nearby who would hear her call for help then it may be permitted.).

According to some Rishonim, ba'alalah b'ir does not apply if the secluding man is one whose profession involves personal dealings with women, such as a doctor. The Shulchan Aruch does not follow this opinion (E.H. 22:7, see Taz 6 that one should be stringent.).

If a Wife is in the City

The leniency of ba'alalah b'ir does not work the other way around. A man whose wife is in town may not be secluded with another woman. Although a wife may act as a shomer to protect her husband from the problem of yichud [see below], this only applies if she is in the actual vicinity (Igros Moshe E.H. 4:65 6, and 4:71).

In partnership with the Bais Haavad's Yorucha Program
To learn more about Yorucha visit yorucha.org

עולם התשובה

לקט שאלות ותשובות

Does the Leniency of "Ba'alalah B'ihir" Apply in an Office Setting?

Rabbi Yosef Jacobovits

Question: There is a leniency in hilchos yichud known as "Ba'alalah b'ihir," which means that if the woman's husband is in town there is no concern of yichud. Does this apply when an employee is alone with an employer?

Answer: The leniency of Ba'alalah b'ihir differs from the leniency of pesach pasuach [a door open to a public area] in the following way: Pesach pasuach is a "physical heter." The risk that someone may come in at any time is the deterrent that eliminates the concern of an aveirah being done and negates the problem of yichud. Ba'alalah b'ihir is a "psychological heter." The fact that a woman's husband is nearby precludes her from doing an aveirah, even if there is no real reason that the husband would come to the place she currently is located.

Since Ba'alalah b'ihir is a psychological heter, it does not apply when the wife is lacking a natural inhibition. For this reason, Chazal say that if he is "libo gas bah," meaning she has a personal relationship with the man she is alone with, the level of comfort she feels may lead to her disregard the fact that her husband is in town, and the heter of Ba'alalah b'ihir will not apply.

An example of libo gas bah would be if the man and woman are childhood friends who grew up together. Another example would be a sister-in-law who feels comfortable with her brother-in-law.

The Aruch Hashulchan writes that business relationships also fall under the category of libo gas bah. It is clear that this does not apply to every business relationship – only to those where there is a sense of familiarity between two people who work together. For example, in some offices people who work together refer to each other as Mr. Blank and Mrs. Blank. In others, they refer to each other by first name. The former would often indicate them not being libo gas bah, while the later probably would be.

Does Ba'alalah B'ihir Apply If The Husband is at Work?

Rabbi Yosef Jacobovits

Question: Reuven is an electrician who is doing work in someone's house. While he is working, only the wife is home, and the husband is at work in his office in the same town. Is this a problem of yichud or does the heter of Ba'alalah b'ihir apply?

Answer: The Chochmas Odom limits the leniency of Ba'alalah b'ihir and says it only applies if the man is reasonably expected to come home at any time, and not if he is away at work for the day. The Chazon Ish, however, is quoted as being more lenient, saying that

because Ba'alalah b'ihir is a psychological heter, it applies as long as the husband is physically in town. He says that even if he is not expected home, the wife will still be precluded from doing an aveirah [provided there isn't a libo gas bah relationship].

Rav Moshe Feinstein differentiates between instances where someone is self-employed and where someone works for a boss. If someone is self-employed, he can choose to come home at any time. Even if he usually does not come home during the day, the fact that he could do so is enough to make the wife reticent to do an aveirah and, therefore, to eliminate the problem of yichud. If he works for a boss and needs to get permission to leave work during the day, even if the boss is a nice guy and might grant him permission if he asks, since she is reasonably certain he won't come home during the day there is no leniency regarding yichud.

If an employee is allowed to leave work without his boss's permission, he would be considered identical to a self-employed man in regards to this halacha. The same would apply to a Kollel *yungerman* if he could go home without permission if he had reason to do so.

The Shevet Levi, however, is stringent in this regard and says that if a man is at work and doesn't usually come home, the heter of Ba'alalah b'ihir does not apply.

Eating to Daven: Leniency or Stringency?

By: R' Eliyahu Friedman

In Mishneh Torah, Hilchot Tefillah 5:2, Rambam rules: "Similarly, one who is thirsty or hungry is considered as one who is ill. Therefore, if he is able to concentrate properly, he should pray. If not, he should not pray until he has eaten or drunk."

The language "He should not pray until he has eaten or drunk" implies that one is obligated to consume food or drink if necessary, in order to daven with proper Kavanah.

By contrast, Shulchan Aruch [O.C. 89:4] states: "If one has the ability to focus one's mind, one should pray. If not, if one wishes, one should not pray until eating or drinking."

Here, R' Yosef Karo seems to frame eating beforehand not as an obligation but as an optional choice. If he wants, he can. This is particularly striking, given that the Be'er HaGolah [OC 89:4] notes that the source for this ruling is none other than the Rambam.

The Acharonim [see Biur HaGra, Magen Avraham, Mishnah Berurah ad loc.] address this discrepancy, citing the Beis Yosef [Tur O.C. 89:4]. There, R. Yosef Karo explains that in the Rambam's time, people were generally able to daven with proper Kavanah, and therefore it was obligatory to eat if doing so would help your Kavanah. In contrast, in later generations, since people are no longer able to achieve such great Kavanah even with eating, it is no longer a strict obligation but rather optional [see also the Bach Tur 89:4, Machtzis haShekel O:C 89:4].

From here some might say to themselves that while eating for Kavanah is permitted, nonetheless, when examining the deeper logic, it seems that it is better not to eat. The reasoning can be fleshed out as follows: There is an Issur to eat before Davening in general due to Geiva, and the sages only permitted eating for the sake of Kavanah, if however, Kavanah is unnecessary these days and there is no longer a chiuv to have Kavanah, then the concern of Geiva outweighs Kavanah and, while eating for Kavanah is permitted due to allowance to rely on the Rambam, it is more machmir not to eat and have a lack of Kavanah than to eat since doing so contains an element of Geiva. This is, in fact, the understanding of the Biur Halacha (O:C 89:3 וכן ה"ד) as iterated by R' Simcha Bunim Cohen^[1].

However, according to the Pri Megadim [O.C. 89:4], this is not the correct understanding. Rather, eating for the sake of Kavanah was never included in the original prohibition at all and has no element of

Geiva. Likewise, according to the Mahari Abuhuv [commentary on Tur 89], Rambam should be understood as teaching that there is no Geiva involved when eating for Kavanah. According to this view, when the Beis Yosef says "if he wants", it seems this is the preferred option in comparison to not eating and davening without Kavanah. The reason being, that to eat before davening in the Rambam's time was a chiuv which has now become a reshus. Meanwhile, to not eat before davening despite needing it for Kavanah, was once contrary to a chiuv and is now permitted. The first is Stom Muttar and the second is an actual Heter in the place of a previous Issur, due to the lack of concentration in our day. What's more, according to this approach one is able to say that they are being outright machmir. The reason being that there is a minority opinion, cited by the Elya Rabbah^[2] that Kavanah is still necessary in our day. If eating is Stom Muttar then one can be said to be Choshesh when it comes to this opinion. However, if we hold like the Biur Halacha, since Kavanah is not so relevant these days, one is being Machmir when he avoids the issue of Geiva and chooses not to eat even if eating will help his concentration. Therefore, in this view one cannot properly be understood to be Machmir by being choshesh for the Elya Rabbah.

But this is not only theoretical, there are two important Navka Minas to this debate. Firstly, the opinion that it is better not to eat and daven first is learned out from a case brought in Biur Halacha that when one is too weak to go to shul without eating first, should one eat and then go to Shul, or should he Daven first, eat and then go to shul to hear Barchu, Kaddish etc? The Biur Halacha says the latter. Understood from this is that one should not eat before Davening. However, according to the Limud of the Pri Magadim where there is no problem to eat for Kavanah before Davening we would expect that in such a case one would be able to eat first and then go to shul to Daven^[3]. According to the Pischei Teshuvos^[4] we find that there were, in fact, many Gedolim and Tzaddikim who told people to do this as an initial preference without any mention of the other opinion. Likewise, Rabbi Ari Enkin citing the Eretz Tzvi^[5] states that normative practice is not like the Biur Halacha and one is to daven with a minyan over davening alone even if they will eat before.

Secondly, if one understands the Shulchan Aruch as acknowledging an issue of Geiva then one only clearly has Reshus in the case where he literally cannot daven without eating. However, if we understand the Shulchan Aruch in line with the Pri Magadim then seemingly if he can still daven without eating, and yet eating will help sharpen his kavanah, or that he needs to eat to help his Avoda be fitting,

then this also would be permissible^[6]

In general, Rabbi Yosef Melamed states^[7] that if one wants to be lenient to hold like the Pri Magadim and eat before davening, he may do so. (Importantly, this does not mean that eating is a leniency in the Pri magadim's own view of the Shulchan Aruch, as we explained, but that in comparison to the Mishna Berurah it is lenient). However, according to Rav Chaim Rappoport and Rabbi Baruch Reuven Epstein^[8] the correct and preferred understanding of Shulchan Aruch is in line with the Pri Magadim. and one is permitted to eat before davening even if just to help in his Avodas Hashem.

Thus, it's possible to say that for one who holds Ichatchila like the opinion of the Pri Magadim, eating to daven is not only on better ground compared to not eating without kavanah, but can even be seen as a tool by which to also be machmir for the Elya Rabbah. Meanwhile, according to the Biur Halacha, as explained by R' Simcha Bunim Cohen, not eating is better than eating and one cannot view the Elya Rabbah as a legitimate machmirus. Practically these days, even those who are choshesh for the Biur Halacha's view, allow room for leniency to rely on the Pri Magadim. If so, there may be room even according to these opinions to eat for sharper kavanah per the Shev Yaakov. However, seemingly for those who follow the Shulchan Aruch haRav^[9], the Pri Magadim's view is a lechatchila and the Shev Yaakov's view is likewise lechatchila acceptable. V'Tzarich Iyun Gadol^[10]

^[1] Laws of Daily Living Ch: 2:fn,36)

^[2] O:C 89:4 "If he wants: The implication is that if one does not desire [to eat or drink], he may pray without eating or drinking, even if he cannot focus properly, because nowadays people do not focus properly anyway, as noted by the Beis Yosef. However, in Mateh Moshe (Siman 107) and Lechem Chamudos, it seems that even for us it is forbidden to pray without eating and drinking. The Tosafot rule similarly, and even if one requires eating and drinking regularly, he must eat and drink regularly [before praying]. See there for details." See also Kaf HaChaim O:C 89:4

^[3] Though one should sag Shema and Brachos first

^[4] Pischei Teshuvos O:C 89:4 footnote 228

^[5] Eretz Tzvi 2:1

^[6] See the phrasing of the Shev Yaakov who adds "To serve Hashem fittingly" in addition to eating for Kavanah. See also the Teshura cited in footnote 7, that seemingly the Alter Rebbe is in agreement with this, as he changes the phrasing of the Shulchan Aruch from allowing eating if firstly he can't focus, to the more permitting phrasing "Nevertheless, if he wants to eat to have Kavanah he has permission". Meaning even if you can concentrate, but it's for the sake of better or sharper Kavanah.

^[7] Article Eating And Drinking Before Davening Part 2

^[8] Teshura B'Inyan Achila Lfnei Tefilas Shachris

^[9] See footnote 6

^[10] See Teima Lfnei HaTefillah B'Dor HaShvi by R' Yechiel Yaakovovitz.